
Špela Trošt, Zavod Sploh Foto: osebni arhiv

Obrazi nevladnikov: Špela Trošt, Zavod Sploh – »Če delaš v polju kreativnosti, so gledalci, poslušalci največja nagrada. Tudi, če so jezni.«
01. 12. 2023
Luna J. Šribar

»Zdaj se včasih pošalim iz tega, da sem, čeprav nimam posluha, našla pot do glasbe. Pristala sem v zavodu, ki se ukvarja s sodobno eksperimentalno glasbo, ki ne temelji niti na melodiji, niti na ritmu, niti na drugih zapovedih. Najbrž mi je zato ta glasba tako všeč. (Ne)poslušno, nekaj šumi, škripa. To razumem,« nasmejano pripoveduje Špela Trošt, producentka in umetniška vodja uprizoritvenih umetnosti pri Sploh, zavodu za umetniško produkcijo in založništvo.

Pri Zavodu Sploh (kratica za *Sound, Performing, Listening, Observing, Hearing*/Zvok, uprizarjanje poslušanje, opazovanje, slišanje) se ukvarjajo s produkcijo glasbenih, uprizoritvenih in intermedijskih umetnosti ter z založništvom in izobraževanjem. Nedolgo nazaj so prejeli Vesno za najboljši celovečerni film na Festivalu slovenskega filma v Portorožu. Nagrada je bila za ekipo eksperimentalnega filma »Ne misli, da bo kdaj mimo« pravo presenečenje. Avtor celovečernega prvenca Tomaž Grom ni režiser, ampak glasbenik in ustanovitelj ter umetniški vodja Zavoda Sploh. Njegovo navdušenje nad improvizacijo in raziskovanjem ga je pripeljalo tudi do snemanja celovečerca. »Problem je dober,« je njegova znana krilatica, ki potrjuje, da ga ni strah skočiti v neznano. Groma sicer poznamo predvsem kot kontrabasista, ki je med drugim na protestu ob kulturnem prazniku leta 2012 zažgal svoj kontrabas. Vsestranski ustvarjalec je leta 1999 ustanovil Zavod Sploh, živahno ustvarjalno in izobraževano srečevališče raznolike skupnosti, ki jo druži navdušenje nad raziskovanjem in improvizacijo.

»V osnovi je zavod nastal zato, da sem lahko založil svojo prvo ploščo in zaprosil za sredstva. Ustanovila sva ga skupaj z Valentino Čabro. Nekaj časa je potem zavod miroval, dokler ni prišla Špela Trošt, ki je prijavila prve projekte na razpise na osnovi referenc, ki smo si jih prej nabrali. Pri našem ustvarjanju ne gre le za zvok, ampak tudi za avdiovizualno vsebino. Vsebine so vmes med žanri,« je o delovanju zavoda pojasnil Tomaž Grom med pogovorom z Meto Česnik v oddaji Kultura.

Pomanjkanje 'sošpilavcev'

»Tomaž je očitno začutil pomanjkanje eksperimentalne glasbe v Sloveniji, ni imel 'sošpilavcev'. On, Luka Zagoričnik in Primož Čučnik so začeli s serijo koncertov Confine aperto. Plačevali so jih iz lastnega žepa, potem smo se leta 2006 začeli počasi prijavljati na razpise in smo obudili zavod,« pripoveduje Špela Trošt.
Sodelovanje med Špelo Trošt in Tomažem Gromom, ki sta par tudi zasebno, poteka že v ustaljenem ritmu: »Vedno sodelujeva tako, da ima on neko idejo, mi jo predstavi in če se mi zdi dobra, jo absolutno podprem. Tudi potem, ko začne on že malo omahovati, jaz še bolj naložim. 'To je super, ti kar pelji naprej, sploh se ne brigaj, kaj bo kdo rekel …', « njuno ustvarjalno partnerstvo opiše Špela Trošt.

Špela Trošt je že od leta 1992 samozaposlena v kulturi. Na začetku je imela status igralke. Njena igralska kariera se je sicer začela zelo zgodaj, ko je bila v osnovni šoli izbrana, da na zaključni proslavi zaigra čebelico iz pesmi Otona Župančiča. »To je bil moj prvi javni nastop. Totalno mi je bilo nerodno, ker sem morala biti v rumenih žabah, pa neka krilca so mi dali in en puloverček. Ampak to, da sem bila samo v žabah, je bila živa groza.«
Kasneje je svojo kariero nadaljevala pri Zavodu Maska, sodelovala pri Gledališču čez cesto v Kranju. Igralstvo pa se je odločila dokončno opustiti, ko je sodelovala v mednarodnem projektu, kjer so štirinajst dni vsak dan zapored zvečer igrali predstavo. Ugotovila je, da je to zanjo preveč stresno.
Nato je zaprosila za status producentke, saj je že prej vselej rada organizirala, dajala pobude, vedno pa so jo zanimale tudi vsebinske stvari. Poleg dela za Zavod Sploh sodeluje tudi z Društvom Via negativa. Za obe organizaciji pripravlja razpise, zahtevke, ureja tudi računovodske stvari in je obenem ustvarjalka. Takšen način dela ji je všeč, nikoli si ni želela, da bi se ukvarjala le z umetnostjo.

Ustvarjalnost brez pritiskov

»Pomemben je način, kako delaš. Tudi če bi bila milijonarka, bi delala isto. Ne bi bila samo ustvarjalka. Tako ali tako veliko ustvarjam že pri delu, ki ga opravljam. S Tomažem vsebinsko zelo sodelujeva, vse se pomeniva, si dopuščava ustvarjalno svobodo. Ampak to, da bi ves čas samo ustvarjala in bila prepuščena sama sebi, pa ne bi … Sem človek skupinskega ustvarjanja, ampak tudi v skupini se včasih umaknem nazaj. Jaz za ideje potrebujem več časa. Ni tako kot pri Tomažu in drugih ustvarjalcih, ki so ves čas kreativni.«
Špela Trošt tako še najraje pomaga nadgraditi dobre ideje drugih in jih spodbuja k realizaciji, sama pa nima potrebe, da bi se ves čas umetniško izražala. Za ustvarjalnost Tomaža Groma pa

je pomembno, meni sama, da ima čim več svobode. »Rad dela samoiniciativno, brez kakršnegakoli pritiska financerjev, institucij. Najbolje dela, ko si lahko vzame čas in tudi »fali«, totalno »zabluzi« ali tega tudi ne dokonča. Zato imamo v zavodu malo njegovih projektov. Šele ko se zgodijo, jih potem mogoče umestimo v program, naredimo postprodukcijo, da to živi.«

Sicer Zavod Sploh zdaj deluje na široko, podpirajo tudi druge umetnike in njihovo ustvarjalnost. »Pravkar smo za letos zaključili zahteven mednarodni projekt Šalter Ensemble, ki vključuje deset glasbenikov iz štirih držav,« trenutne dejavnosti zavoda izpostavlja Špela Trošt. »Uspelo nam je organizirati turnejo s sedmimi koncerti v Italiji, Sloveniji, Švici in Avstriji. Raziskovalni uprizoritveni projekt Ventilator smo letos zaupali Kristini Aleksovi, tri edicije smo že videli, dve bosta še v decembru. Čaka nas še zadnja letošnja (Ne)forma, cikel izvedbenih improvizacij, ki vsako leto gosti številne glasbenike, plesalce in performerje. Začenjamo s pripravo festivala (Ne)poslušno. Izpostavila bi še avtorski projekt Na delo!, ki združuje umetnike in neumetnike.«

Špeli Trošt so še posebej dragi projekti, pri katerih so dali besedo ljudem, ki je drugače nimajo in so potisnjeni na obrobje. »Delali smo z varovanci v Socialno-varstvenem zavodu Hrastovec, z odvisniki, ljudmi z duševnimi boleznimi, starejšimi občani, otroki, Kralji ulice, migranti … Pomešamo profesionalce z neprofesionalci. Tudi projekt z uličnimi glasbeniki je bil zajeten zalogaj. Hodili smo na njihove lokacije, snemali, se pogovarjali, potem smo vse povabili v Ljubljano in Maribor ter naredili še predstavo. Režiser Boris Petković pa je o tem posnel film Šum Balkana. Dragi so mi projekti, ki se ne ukvarjajo le sami s sabo, se pravi z umetnostjo, ampak tudi z družbenimi temami, kot je recimo Keemo o otroškem raku. Sicer se mi zdi, da vedno malo posegamo tudi v družbene sfere.«